

L81:7
(1-4)

= EESTI NOORTE MEESTE KRISTLIK ÜHING ROOTSIS.

... ja kultuuri valdkonnast

Loeng 23 P. Tšaikovski elust ja loomingust. Helilooja Anton Rubini.

Lugupeetud kinosõbrad! Kuna tänane film käsitleb episoode Vene helilooja Tšaikovski elust, lubage, et ma mõne sõnaga peatan selle õnnepäeva niku elutee ja tema loomingu vaatlemisel.

Peeter Tšaikovski sündis 1840 a. Vjatka kubermangus. Ta isa - elukutselt insener, oli venelane, ema aga ühest emigreerunud prantsuse perekonnast. Kuni oma 23 eluaastani harrastas noormees muusikat ainult juhuslikult, kuna ta, ehk õigemini ta vanemad olid talle õigusteadlase elukutse valinud. Ent siis ei suutnud noormees enam p oma "kiusajale" vastu seista, lahkus justiitsministeeriumi kohalt k ja astus Peterburi konservatooriumi, mis aasta varem oli kuulsa helilooja Anton Rubinsteini poolt asutatud, õppides seal peaaesjalikult komponeerimist Anton Rubinsteini juures 3 aastat, siis kutsus teda Nikolai Rubinstein, Antoni vend, asja asutatud Moskva konservatooriumi teoreetiliste ainete õppejõuks. Nii algas Tšaikovski oma elu heliloojana.

Õieti oli see suur julgustükk tol ajal, jätta maha oma kindel igapäevase eliva teenimine ja hakata muusikuks. Arvestades selleaegse vene kultuurilist taset, polnud seal heliloojana äraelamine sugugi kerge - kunas see küll eriti kerge on olnud? - Vene mõjukam, jõukam kiht elas üle oma "euroopastamist" ja nii õelda "rahvuslikku ärkamist", ent see kultuur pärines prantsuse salongist ja sellel polnud õieti rahvusliku iseteadvusega midagi ühist - vastupidi: jõukamate vanemate lapsed said prantsuse p kasvatusel, peeti sündsaks väljendada ennast prantsuse keeles, kuna vene keel pidi olema väga puine ja ebatäpne, ainult lihtrahva jaoks, seltskonnas valitsesid "peened prantsuse kombes", peeti hääks tooniks rääkida ainult "peentest asjadest" jne. Kunst, kirjandus, muusika oli selle seltskonna silmis kerge ajavide ja lõbu. Sellega võis üks viisakas inimene vahetevahel tegeleda, ent elukutsena paistis see ühoväärne olevat rändkaupmehe või turukomejandiga. "Nüüd on see poiss oma õigusteaduse vahetanud torupilliga!" hüüdis üks Tšaikovski onudest.

Tõsi küll, tollal olid olnud juba Gogol ja Puškin, Glinka oli loonud oma rahvusliku operi "Elu tsaari eest", Peterburgis organiseerusid 5 heliloojat-noorukit "noorvene" grupiks, kelle teeneks on õieti vene rahvusliku muusika arendamine täiuslikkuseni, mida seni pole ületatud - nende 5 hulgas Mussorgski - Boris Godunovi looja ja Borodin - võrest Igeri autor - ent needki olatasid ennast kes riigiametnikuna, kes mõnel teisel alal.

erootin näit. oli Sõjaväe arst, hiljem keemia professor. Teatrilavadel
võidutses edasi magus-lääge itaalia ooper ja prantsuse salong-komöödia.
Kontsertsaalides lasus peaarõhk mõnel virtuosil, kuna orkester täitis nii-
õelda vahepalad. Sageli polnud lavadel märgitudki autorit: selle vastu
polnud publikul vähematki huvi. Ja - mida võis nüüd pakkuda Tšaikovski? -

Tema esimesed teosed, enamasti klaverile, on kirjutatud salong-stiilis -
nende seas ka kolm pala "Mälestused Haapsalust" kus ta veetis ühe suve-
pühkuse. Neist on väga populaarseks saanud "Sõnadeta laul" - Ent neis väl-
gatab siiski midagi ebatavalist, tolleaegsele "peenemale publikule"
hoopis võõrast - see on, mida kunstis nimetatakse - tõeks. Tšaikovski
loomingus ilmneb tema kergesti süttiv lil loomus - tuli tal mõte otseselt
südamest, siis paljastas ta ennast hingepõhjani, ega hoolinud häast tšonist
ega kuulajaskonna teeseldud üleolekust. Ta ei leidnud omale kuigi suurt
poolchoidu ei heliloojana ega pedagoogina. Oma esimesed ooperid, millel
polnud edu, viskas ta tulle - see komme jäi talle ka hiljem vahest tuli
sõpradel temaga tõsist võitlust pidada, et säästa ta paremaid töid. Teda
asus teetama ja kirjastama Moskvasse väljarannanud eestlane Jürgenson,
kes osutus hiljem ainulaadseks vene rahvusliku muusika suurkirjastajaks.
Enamlaste võimuletulekul võeti üle kogu Jürgensoni arhiiv, mis sisaldas
üle 200 000 trükiplaadi - neist suur osa Tšaikovski helitöödega.

36 aastaseks tekib Tšaikovskis korraka idee abielluda. Ja ~~paari~~
paari kuu pärast ongi ta juba kihlatud ühe vaikse neiduga, keda ta aga
sugugi ei armasta. /varem prantslanna, lauljanna Artot/ Abielu lõppes
pulmadega - Tšaikovski ei saanud elada koos inimesega, keda ta ei armasta-
nud. Samal ajal kirjutas ta oma neljandat ooperit "Eugen Onegin". See
ajajärk oli kummalisemaid ta elus. Ta ebaõnnestumised, nurjunud abielu -
milles ta, erapooletult vaadeldes, küll ainult ise süüdi oli. palavikuline
loominguprotsess - see kõik viis teda meeleheittele ja ei tea millega see
oleks lõppenud kui poleks ta ellu tulnud üks uus inimene, kes teda mater-
jaalselt ja hingeliselt jälle jalule aitas ja järgmised 13 aastat jalul
hoidas. See inimene oli pr.von Meck 46 aastane rikas lesk - 11 lapse ema.
Nende tutvus ja kogu pärastinu südamlük vahetõrge arenes ainult kirjateel.
Tingimuseks oli see, et mõlemalt poolt, et nad isiklikult kokkupuutuda ei
t hi. See sündis hiljem kord siiski ja lõppes mõlemapoolse ehmatusena ja
kestis ainult võibolla 2-3 minutit, et toibuda ja põgeneda (filmis on see
vist teisiti).

Pr.von Meck maksis Tšaikovski võlad kinni. Veel enam ta maksis Tšai-
kovskile igastase arvelemissumma 6000 rubla. Tol ajal oli see suur raha.

Tšaikovski ütles nüüd oma koha konservatooriumis, kus ta li. a. oli töötanud, üles ja hakkas elama muretu elu, kuna tal peale v. Mecki stipendiumi laenuksid summad veel kirjastajatelt ja mitmesugustel tollimistelt. Ühe niisuguse tellimise juures peatume lähemalt. Nimelt palus üks Peterburgi kuukirja toimetuse, et Tšaikovski kirjutaks igasse selle numbrisse ühe klaveripala - nendest kogus pärastise nimetuse "Aastajaad" e all vihk populaarsemaid klaveripalu. Nende loomine, üldse selle tellimise täitmine oli Tšaikovskile väga vastumeelt. Alati tegi ta seda viimasel momendil - teener pidi talle ikka meelde tuletama, et "Peterburg" ootab. Vastumeelselt hakkas siis Tšaikovski sule ja kirjutas kiiresti pala valmis. Sellest näeme, et n. n. jumalik säde või inspiratsioon aitab inimest ka siis, kui ta ei taha oma tööd teha - sest need palad, millede hulgas kuulete kaht Olav Rootsi esitusel: kurvameelset, sentimentaalset Barcarolli ja eht venelikku pisut nukra alatooniga "Troikat" samuti tänases filmis kuuluvat ahastavat kurba "Sügise laulu" - need palad kuuluvad ta loomingu paremiku hulka.

Oma kärsitu iseloomu tõttu ei püsinud Tšaikovskik kunagi päigal. Reisis palju, jõi palju ja oli oma rahadega alati lõpul. Küsis mitmel korral laenu pr. von. Meckilt, nõudis oma kirjastajatelt järjest suuremaid honorare jne. Kui ta viibis välismaal, igatses ta Venesse tagasi, tuli ta tagasi kodumaale, tahtis ta võimalikult ruttu sellest "peasast" jälle välja. Hiljem esines ta dirigendina Berliinis, Leipzgis, Pariisis, Londonis ja kord ka Amerikas, juhatas omi töid keskmise eduga. Lääne-Euroopa heid loojaist tekkis tal criti aoe vahekorid Edv. Griegiga, kuna Brahmsi, Wagneri ja Lisztiga ei saanud läbi. Tšaikovski suri 1893 - 53 aastaseks koleeraga mõni päev peale oma 6-nda - poetilise sümfoonia ettekannet. Sümfoonia traagiline lõpposa oli omamoodi rekviemiks oma loojale.

Milline on Tšaikovski muusikaline pärand ja millise väärtuse see omab? Kui lugeda üles ainult ta suuremad tööd, on see iseenesest väga aukartust äratav kogus: 10 ooperit, 3 balletti, 7 sümfooniad - (nende hulgas ka programmline "Mänfred" - sümfoonia) kolm klaverkontserti, 1 viiulikontsert, mitu suurt sümfoonilist poeemi, 3 süiti orkestrile, suur arv igasuguseid kammermuusika teoseid jne. Vähemate tööde hulka neist paljud väga populaarsed, on samuti suur - see on ta ligikaudu 25 aasta loomingu viili.

Kahjuks pole teda selle kohutava tööde hulga loomisel alati saatnud ta säde, ta inspiratsioon ja seismine võendumus. On huvitav märkida, et ta tööde oaremik on loodud enamasti väga ruttu - näit. ooper "Padaemand" 44 päevaga, ballett "Pähklipureja" 2 nädaliga jne. kuna need tööd

mida ta viimistles on vahem õnnestunud. Nii on ta 10 ooperist tänapäeval tuntud ainult 2 "Onegin" ja "Padaemand", kuna teised on jäänud unustusse ohkki Nõukogude Liidu teatrid neid püüavad uuesti välja tuua. Kuid nendes puudub see jõud, see veenev otsekohesus, mis neid üleval hoiaks.

Kahtlemata on Tšaikovskil, nagu igal teiselgi § heliloojal suur osa oma töödest kirjutatud rutiiniga, ent kuna paljudel teistel meistritel rutiin oli väga lähedane inspiratsioonile, tundub see Tšaikovski juures tehtuna, tühisena, võrreldes ta ehtsaid tundeküllaseid momente - "aarmiselt ebavõrdsed lehoküljed" ütles ta ise oma loomingu kohta. Omas paremikus aga on ta ainulaadse hingelise avarusega. Igatsuslikkudest elegilistest tundepehangutest kuni kõikepärastavato, metsikute heitlusteni kõlab ta helikeel veenvalt, paljastades end südame viimse sopini - Ehk on siin ka kaasteguriks ka ta pärivus prantslammalt emalt, mis ta elegiaid erilise helluse ja tundepeensusuga värviib, kuna jõulistes heitlustes ilmub venelaslik brutalsus, hoolimatus ja härmne otsekohesus.

Ta looming laks Euroopasse palju varem kui eelpool mainitud 5 n.n. "noorvene" puhtrahvuslikud teosed. Võib olla nende mõjul on ta oma töödes tihti arendanud vene rahvaviise. Siis areneb see viis või motiiv ainult üldtuntud tehniliste võtete kaudu, või ilmneb Tšaikovski isikupärane pingerikas dramaatiline moment, mis muudab süütu rahvaviisigi sügavalt vapustavaks enesepaljastusoks. Mussorgski ja Borodin on oma ürgse jõu ja originaalsusega kahtlemata põhjapanevamad vene rahvusliku muusika aremisele, samuti Rimski-Korsakoff oma maitselt valitud & orientaalise värvikusega, kuid see kool lagunes, valgus laiati Pariisi ja Amerikasse pagulaste Glasunovi, Rachmaninovi, Stravinski ja hulga & teistega, enamlaste võimuletuleku ajal. Sellest peale areneb Nõukogude Venes uus rahvuslik kool, kuid selle esindajad poavad kahjuks ainult teatud mõõdupuu järelle looma, olgu see sobiv või mitte.

Tšaikovski aga jääb kogu oma nõrkustega selleks, kes ta oli: kergesti süttiv ja häretult avarahingeline nukruse ja kadunud õnne laulik.